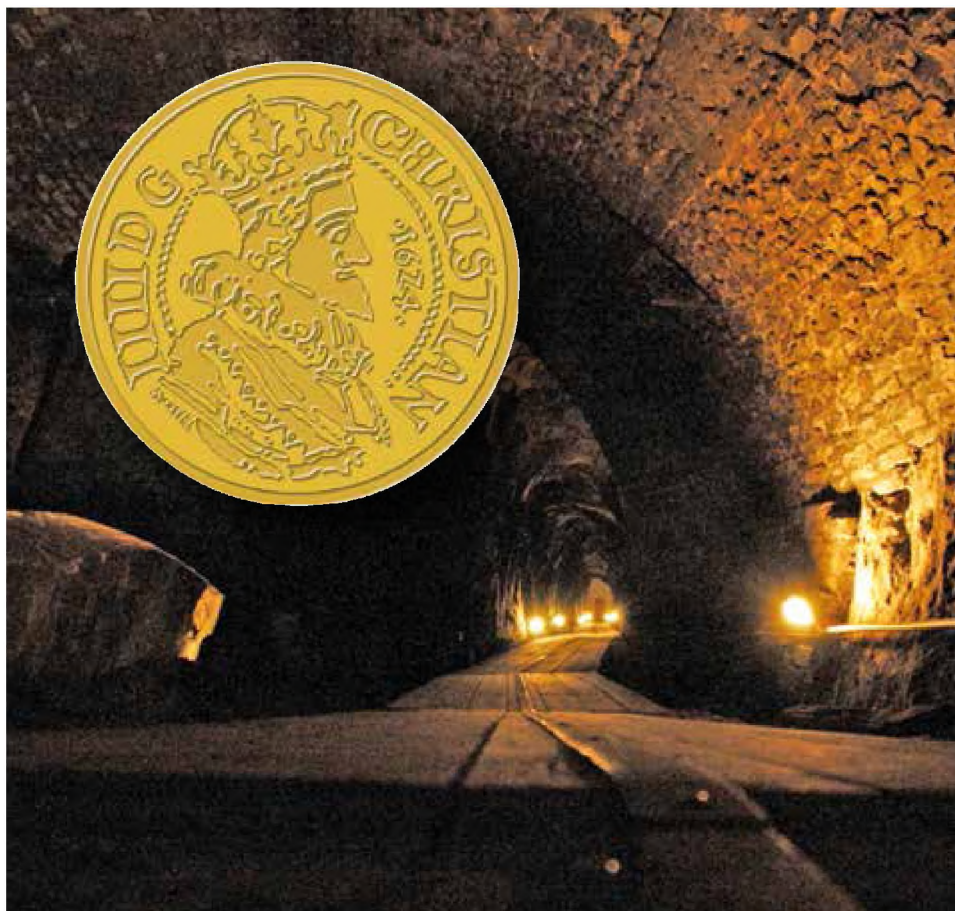

numismatisk rapport 164

Meddelelser fra Dansk Numismatisk Forening

Viste sin EM-medaille frem og fortalte om sit fodboldliv
Tronskifte-medaljen 1972
400 år efter et markant år i dansk numismatisk historie

November 2024

400 år efter et markant år i dansk numismatisk historie

Af Anders Harck

1624 er et skelsættende år inden for dansk numismatik, og det er derfor naturligt, at Dansk Numismatisk Forening fejrer et 400 års jubilæum med en Copenhagen Coin Fair-mønt, der bærer en gengivelse af Christian IV's portræt fra en af de nye mønter, som blev udgivet i 1624, fig. 1.

Hvad skete der i 1624?

For at finde baggrunden for de store tiltag på møntområdet skal vi søge lidt længere tilbage i tiden. En bondesøn fra Sandsverd i Norge gik i fjeldet med sin hammer og prøvede at slå på det nøgne bjerg i håb om at kunne opspore noget. Her lykkedes det faktisk at finde lidt sølv, og familien startede lidt tuskhandel (se Wilcke p.221 og Helleberg p. 25ff). Den 4. oktober 1623 blev der holdt forhør i Skien. Den anklagede hed Arne Verp, som var blevet taget på fersk gerning ved omsættelse af sølv til en meget lav pris.

Sølvfundet i Norge kan altså af myndighederne fastsættes til d. 4. oktober 1623, selvom fundet selvfølgelig er sket væsentlig tidligere. Kongen var meget begejstret for sølvfundet, idet bjergsølv gav store økonomiske muligheder.

Med hensyn til retten til det fundne sølv var det, ifølge Bjergloven af 1539, finderens som havde retten til at udnytte mineralforekomsten. Dette så kongen imidlertid stort på og befalede i et 'åbent brev' af 21 december 1623, at enhver, som havde købt ulovligt frembudt sølv, skulle levere dette til statholder Jens Juel.

I marts 1624 blev der holdt takkegudstjeneste i alle danske kirker og med forårets komme rejste

Figur 1. BørsMønten med udgangspunktet – Halvkronen 1624 (Hede 128, AH 23.13.3. Det bemærkes, at det er varianten uden 'DANI').

kongen i slutningen af april samme år til Norge for at se på forholdene omkring fundstedet. På et bjerg med udsigt over en elv 'Lågen' holdt kongen ifølge traditionen en pause og udpegede det område i dalbunden, hvor han ville anlægge en by 'Kongsberg' til bjergværksfolket. Stedet blev markeret med et mindesmærke i form af et kors, og dette mindesmærke er gennem tiderne blevet fornyet, så der den dag i dag findes et mindesmærke, og stedet kaldes 'Korset'.

Møntforordning af 14. februar 1624

Efter nogle møntmæssigt meget dårlige tider (1622-1623), hvor der kun er slået meget primitiv mønt på Frederiksborg under Johan Engelbrecht, bliver møntsystemet taget op til revision. Den 14. februar 1624 udstedes en forordning, som specificerer en lang række møntværdier (se Wilcke p. 218). Samtidig med udstedelsen af denne forordning flyttes møntværkstedet til nye lokaler i den senere Holmens Kirke, og Nicolaus Schwabe ansættes igen som møntmester.

De nye mønter, som fremkommer i 1624 omfatter Hedenumrene 124 til 137 (AH 23.8 – 23.21). Disse mønter er i det store hele de mest almindelige mønter fra Christian IV, hvorfor der har været tale om en meget omfattende udmøntning. I regnskaber er det anført, at der i perioden 6. februar 1624 til 1. januar 1625 modtoges for ca. 232.700 rigsdaler sølv til omsmelting. Dette kom som 71.067 rigsdaler fra Kongens Kammer, 136.000 rigsdaler fra Rentekammeret og resten i form af mindre mønt (primært Mark-stykker og Rytterpenge) fra private.

Alt dette er nok sket efter sædvanligt mønster, idet Danmark hidtil havde været et land uden bjergsølv, og lødigheden af mønt fra sådanne lande havde ikke så stor respekt. Wilcke

Minegang i Kongsberg, Christian 7.s stoll / 'skråplanet'.

Foto: Kjetil Bjørnsrud, commonswiki

Fig. 2. En af de tidligste speciedalere hvor kongens portræt afviger ved at have en pibekrave og kronen på bagsiden ikke bærer bøjler (Hede 60B og 61B, AH 23.1 og 23.2).

En sølvstuf (trådsølv) fra Kongsberg som består af næsten 100% rent sølv. De er sjældne på verdensplan, men var helt almindelige i Kongsbergminerne. Bergverksmuseet har bevaret sølvstuffer på op til 50 kg.

Tråden befinder sig på The Natural History Museum, London.

Foto: Aramgutang, commonswiki

antager derfor, at Den beskrevne omsmeltning er gået til de nævnte Hede-numre.

Ertzsølv fra Norge i regnskaberne

Som noget nyt er det i regnskaberne anført, at der ved mønten er modtaget ca. 240 kg Ertzsølv fra Norge. Dette er første gang, vi ser 'dansk' (dvs. norsk) sølv i møntregnskaberne. Wilcke antager, at dette sølv er anvendt til udmøntning af de mange speciedalere fra 1624, og vi ser for første gang i dansk mønthistorie en større udmøntning af multiple specier. Kongen har følt sig overordentlig velhavende, hvilket da også var et ubestrideligt faktum på dette tidspunkt.

Ser vi på de udmøntede speciedalere er der flere typer. Her må det antages, at de helt specielle og meget sjældne typer, hvor kongens portræt afviger ved at have en pibekrave og kronen på bagsiden ikke bærer bøjler (figur 2, Hede 60B og 61B, AH 23.1 og 23.2), er de tidligste.

Disse første udmøntninger fra det norske sølv ses altså ifølge regnskaberne at være sket i København. Først i 1628 bliver der oprettet et møntværksted i Christiania (Oslo). Herefter blev det norske sølv kun transporteret til Christiania for at blive udmøntet her (AH kapitel 31).

Litteratur:

Hede H. (1964) : *Danmarks og Norges mønter*. Dansk Numismatisk Forening.

Wilcke J. (1919): Christian IV's møntpolitik. *Numismatisk Forenings Medlemsblad*.

Helleberg O.A. (2000): *Kongsberg Sølvverk 1623 - 1958*. Forlaget Langs Lågen.

AH: <https://sites.google.com/view/cxhyrz-4>

Årets MøntBørs-medalje

Medaljen fremstilles i legeringen “nordic-gold”, og kan købes for 100 kr. for medlemmer af DNF – 150 kr for ikke-medlemmer. *Diameter:* 30 mm. *Vægt:* 13 g.

Fremstilles også i sølv – pris 325 kr. for medlemmer af DNF – 500 kr for ikke-medlemmer.

Idé og design: Torben Juul Hansen

Fremstilling: Villadsen Metal & Design

Bestillinger modtages så længe lager haves

– **kasserer@numismatik.dk**

Leveres ved fuld betaling (*eventuelle omkostninger ved forsendelse tillægges*) til DNFs bankkonto (se side 23).

